

LUND UNIVERSITY

Människans moraliska framsteg

Egonsson, Dan

Published in:
Filosofisk tidskrift

2018

Document Version:
Manuskriptversion, referentgranskad och korrigerad (även kallat post-print)

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Egonsson, D. (2018). Människans moraliska framsteg. *Filosofisk tidskrift*, 39(4).

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Människans moraliska framsteg

Har mänskligheten gjort några moraliska framsteg genom historien? Är vi människor en moralisk flipp eller en moralisk flopp, eller är vi varken det ena eller det andra? Är vi kanske som vi är hur vi än anstränger oss för att bli bättre?

Den sistnämnda tanken ligger nära till hands åtminstone om jag funderar på min egen moraliska utveckling – har jag verkligen blivit en bättre människa genom åren? Har detta pysslande med akademisk moralfilosofi gjort mig till en bättre person? Jag tror inte det; jag tror inte att jag är en bättre människa än den jag var när jag kom till Lund som student i slutet av 70-talet och började läsa filosofi. Jag har kanske blivit en bättre teoretiker på moralens område, men inte en bättre praktiker. Och om så är fallet skulle jag knappast säga att jag gjort några moraliska framsteg.

Men detta är ju ganska nedslående: Är det lönlöst att försöka bli bättre? För det har jag trots allt försökt att bli. Läsaren kan ju också ställa sig själv den frågan: upplever du att du blir en bättre människa med åren; blir du mer generös, mer tolerant, mer rättvis, mer hygglig mot andra och händer det oftare nuförtiden att du fattar de rätta moraliska besluten än tidigare?

Möjligen skulle man kunna säga så här: kanske är varken mänskligheten eller jag själv en moralisk framgångssaga, men det utesluter inte att vi hade varit ännu sämre om vi inte ansträngt oss för att bli bättre. I så fall har inte ansträngningarna varit lönlösa, men frågan är om man kan tala om framsteg om det enda man lyckats med är att inte bli sämre än man var från början.

Vad har man då att gå efter när man ska avgöra den här frågan, och nu tänker jag inte i första hand på frågan om vår personliga moraliska utveckling, utan på frågan om mänsklighetens utveckling. Vad finns det för fakta i frågan och vad tyder dessa fakta på?

Om man tror på tanken att människan gjort framsteg genom historien finns det definitivt en del fakta som man kan peka på som stöd för den idén. Den förra presidenten i USA, Barack Obama, definierar sig själv som svart och har hävdat att tanken på en svart president skulle ha varit helt omöjlig för 50 år sedan. Möjligheten för en mörkhyad person att nå en hög samhällsposition i västvärlden är förmodligen betydligt större i dag än den var för bara några decennier sedan. Obama höll för en tid sedan ett föredrag för Bill & Melinda Gates Foundation och beskrev ett test som han menar att man kan använda för att avgöra om mänskligheten gjort några framsteg. Han sa så här:

Om du var tvungen att välja en tidpunkt i historien när du skulle födas, och om du inte på förhand visste om du skulle bli man eller kvinna, vilket land du kom

från, vilken ställning du hade, så skulle du ha valt att födas just nu. Världen har aldrig varit friskare, rikare, mer utbildad, tolerantare eller mindre våldsam än den är i dag. Fler flickor går i skolan, fler vuxna kan läsa och fler barn blir vaccinerade. Det är bevisligen så att färre människor dödas i krig och konflikter än någonsin tidigare. Just nu är alltså den tidpunkt som du skulle vilja dyka upp på den här planeten.¹

Och nog ligger det något i vad Obama säger här. Har det någonsin varit lättare att vara kvinna än det är nu? Feminismen har utan tvekan förändrat livet till det bättre för miljontals kvinnor – de är inte längre lika ekonomiskt beroende av familj och man (som när de automatiskt omyndigförklarades vid giftermål); de har sakta men säkert erövrat en allt större andel av den politiska och finansiella makten i västvärlden; rätten till abort är numera mer regel än undantag på det norra halvklotet. Och när i historien har det varit lika lätt att vara homosexuell som det är i dag? I fler än 20 länder är det numera tillåtet för homosexuella att gifta sig och trenden är ökande. Fram till 2001 när det blev tillåtet i Holland hade homoäktenskap varit totalförbjudna. Rätten att vara annorlunda är på många sätt ett modernt fenomen. Obama nämner inte djuren, men när i historien skulle man helst ha velat vara ett försöksdjur om man hade varit tvungen att vara det? De regler som omgärdar vetenskapliga experiment på såväl människor som djur har aldrig varit så rigorösa som de är i dag. Informerat samtycke i vården är något självklart för oss – för bara några tiotal år sedan var det inte ovanligt att man berättade för de anhöriga men inte för den sjuke att hon skulle dö av sin sjukdom, eftersom man tyckte att det var mer skonsamt att göra så.

Å andra sidan, om man är pessimist rörande människans moraliska utveckling, så finns det fakta som man kan framföra som stöd också för den ståndpunkten. Visserligen har procentandelen av människor som tvingas leva i extrem fattigdom världen över under de senaste 25 åren halverats från 40 % till omkring 20 % – vilket förstås är helt fantastiskt – men klyftan mellan de allra rikaste och de allra fattigaste har däremot ökat. Den absoluta fattigdomen har minskat samtidigt som den relativa har ökat. Hur vi har det i förhållande till andra är oerhört betydelsefullt för oss och påverkar oss ofta mer än hur vi har det i absoluta termer. Jämlikhet är alltså centralt för människans livskvalitet. Och om vi tittar på de djur som vi använder i forskning och i köttproduktion är det visserligen sant att etiken som ska styra verksamheten är mer utvecklad än tidigare, men samtidigt är *antalet* djur som vi använder i dessa verksamheter större än någonsin och trenden är ökande. För femtio år sedan var vi småkonsumenter av kött från förhållandevis oreglerade småjordbruk; nu är vi

¹ <http://time.com/4950410/barack-obama-speech-bill-melinda-gates-goalkeepers/>.

storkonsumenter av kött som kommer från strängt reglerade djurfabriker. Och frågan är förstås om detta ska ses som ett framsteg från djurens perspektiv. När det gäller slaveriet i världen har vi en liknande paradox. Slaveri är inte längre lagligt men nästan 50 miljoner män, kvinnor och barn lever under slavliknande förhållanden i trafficking, barnarbete och andra former av tvångsarbete, vilket är fler än antalet slavar på den tiden när slaveri var tillåtet. Och trenden är starkt ökande.

Vi har alltså fakta som talar både för och emot idén om att världen skulle ha blivit moraliskt bättre. Om det är möjligt att göra någon rimlig totalbedömning av dessa fakta kommer jag att återvända till i slutet av denna text. Men först skulle jag vilja säga något om själva begreppet *moraliska framsteg* och vad som skiljer begreppet *framsteg* från begreppen *utveckling*, *förbättring* och *förändring*.

Jag tänker mig för det första att moraliska framsteg i det typiska fallet är något som den som gör dessa framsteg i någon mening är aktivt delaktig i. Moraliska framsteg är något som man *gör*. Detta betyder inte nödvändigtvis att man gör det ensam och utan hjälp av andra och det betyder heller inte att man gör sina framsteg med uppsåtet att göra dem. Framsteg kan mycket väl ske som en sidoeffekt av en annan uppsåtligt handling. För några år sedan publicerade tidskriften *Science* en artikel som hade titeln ”Reading Literary Fiction Improves Theory of Mind” (2013) där forskarna kunde visa att läsning av skönlitteratur tycks ha en positiv inverkan både på vår förmåga att förstå vad andra tänker rent kognitivt och vad de känner emotionellt. Den senare förmågan att förstå andras känslor är förstås starkt kopplad till vår empati, vilket väl de flesta anser har ett moraliskt värde. Ökad empatisk förmåga skulle alltså kunna vara ett exempel på moraliska framsteg. Alla håller inte med om det, men om vi ändå antar det så är det uppenbarligen framsteg man kan göra som individ genom att läsa skönlitteratur, även om det inte är den ökade empatiska förmågan som varit syftet med läsningen.

För det andra: det finns ett gemensamt begreppsligt element i *framsteg* och *utveckling* som det inte finns i begreppen *förändring* och *förbättring*. En förändring är något som kan ske plötsligt och den behöver inte vara permanent eller vara särskilt länge. Däremot skulle vi inte använda begreppen *framsteg* eller *utveckling* om det inte handlar om en gradvis process i vilken förändringen också har en viss varaktighet. En moralisk förbättring från en dag till en annan är inte ett exempel på framsteg eller utveckling om den inte finns kvar där även dagen därpå.

Det finns en del filosofer som hävdar att begreppet *framsteg*, eller på

engelska ”progress”, är ett begrepp som ytterst förutsätter en ändamålsenlighet (se t.ex. Godlovitch 1998). Det skulle i så fall vara en tredje begreppslig sanning. För dessa filosofer är framstegstanken framför allt framåtblickande, vilket betyder att den process i vilken vi gör framsteg alltid har ett mål. Jag håller inte med om detta, eftersom jag tänker mig att framstegstanken precis lika gärna och kanske till och med för det mesta är tillbakablickande. Om jag säger att en person blivit hyggligare med åren så jämför jag i första hand med hur hon var innan. När jag är glad för att en person gör framsteg när det gäller att vara en hygglig människa, är jag inte i första hand glad över vad jag tror hon är på väg mot utan över att hon är på väg bort från något. Vi säger inte att en hygglig person gör framsteg när hon blir ännu hyggligare; däremot säger vi att en person har gjort framsteg som bättrat sig från att tidigare inte ha varit hygglig. Framstegstanken tycks alltså förutsätta en brist som man rör sig bort från, och i den meningen är framstegstanken tillbakablickande.

En fjärde sak när det gäller det begreppsliga är att jag tror att det är en öppen fråga om människans moraliska framsteg betyder att hon utvidgat den moraliska domänen. Veldig många av de exempel på framsteg som det råder samstämmighet om är just exempel på att vi så att säga vidgat de moraliska cirkelarna. Tänk bara på de exempel vi tog tidigare – vi har numera vidgat moralen när det gäller att inkludera kvinnor, barn, människor med annan hudfärg, djur m.fl.

Men alla framsteg har *inte* bestått i att de moraliska cirkelarna har vidgats; vissa har bestått i att de i stället snävats in. Hädelse är i de flesta länder inget man längre ser speciellt allvarligt på. Annat var det förr, som när landsfiskalen i Umeå, Johan Schönheit, år 1706 avrättades för hädelse mot kristendomen. Tyvärr är trenden i världen att man åter tar hårdare på sådana här saker. Till exempel införde Irland en lag mot hädelse så sent som 2009. Jag antar att vi är många som inte ser detta som en positiv moralisk utveckling. Moraliska framsteg kan därför också bestå i att man så att säga avmoraliserar sådant som man tidigare moraliserat om (se Buchanan & Powell 2016). De flesta av oss betraktar väl inte onani som en svår synd och heller inte föräktenskapligt sex. Många av oss betraktar kanske *utomäktenskapligt* sex som förkastligt, men förmodligen inte på samma stränga sätt som när också äktenskapsbrott var belagt med dödsstraff i Sverige.

En femte begreppslig sanning om moraliska framsteg är att de inte alltid resulterar i att vi får en bättre värld. Allt hänger nämligen på vilka de moraliska utmaningarna är. Dale Jamieson har föreslagit följande definition på moraliska framsteg:

Moraliska framsteg [”moral progress”] inträffar när efterföljande saktillstånd är bättre än de föregående, eller när rätta handlingar blir alltmer vanligt förekommande (2002, s. 318).

Jag menar att detta inte stämmer, åtminstone inte om man tolkar det som ett nödvändigt villkor. Jag skulle säga att man kan tala om framsteg även i tider när vi går mot en allt sämre värld och där vi kanske också fattar allt fler felaktiga beslut. Återigen – allt beror på vad för slags uppgift vi har framför oss och vilken värld vi lever i. Låt mig ta ett exempel. Jag skulle säga att klimathotet sannolikt är den största moraliska utmaning människan någonsin har stått inför. Jag skulle också säga att det vore det yttersta beviset på människans förmåga att samarbeta om vi lyckas avvärja klimathotet. Själv är jag ganska hoppfull om att vi faktiskt kommer att lyckas med detta, och jag tänker på ett sätt som lite grand liknar det sätt som vi nyss såg att Obama tänker på, nämligen: när i mänsklighetens historia har vi varit bättre rustade att lösa ett så stort globalt hot än vi är nu? Om jag skulle vara tvungen att placera den typen av hot någonstans i mänsklighetens historia, i vilken tid skulle jag placera det? Mitt svar är i alla fall: i vår tid. FN är kanske tandlöst och förlamat på många sätt, men det kan ändå vara den mest effektiva samarbetsorganisation som människan skapat. Vid FN:s klimatkonferens i Paris 2015 träffades fler världsledare än någonsin tidigare och man lyckades för första gången komma överens om ett klimatavtal.

Inget av detta garanterar att man lyckas förhindra en klimatkatastrof, men det beror inte nödvändigtvis på brister i vår förmåga att samarbeta, det kan också bero på att uppgiften som vi ska samarbeta om har blivit oss övermäktig. Så de moraliska framstegen måste bedömas i förhållande till svårigheten i den moraliska uppgiften.

Den sjätte och avslutande begreppsliga sanningen om moraliska framsteg är att de kräver en tidsskala för att vara informativa. För att kunna besvara frågan om mänskligheten gjort några moraliska framsteg måste vi veta under vilken period som framstegen kan ha skett. Om framstegstanken är tillbakablickande måste vi alltså ha en startpunkt för den moraliska utvecklingen som vi mäter mot. Här tror jag att bilden kan bli ganska olika beroende på vilken startpunkt vi väljer, t.ex. om vi väljer startpunkten i människans avlägsna historia eller i hennes relativt moderna historia, vilket förslagsvis betyder upplysningstiden och framåt.

Anta att vi frågar oss om mänskligheten har gjort några moraliska framsteg från det att de första mänskliga samhällena såg dagens ljus till nu. Under 99 % av människans historia har hon levt i små grupper och livnärt sig som jägare och samlare. Antropologer och evolutionsbiologer menar att det här sättet att leva i

ett väldigt starkt ömsesidigt beroende av de andra i gruppen kräver egenskaper som lojalitet, generositet, villighet att dela med sig, liksom det kräver en grundkänsla av att alla gruppmedlemmar i någon mening är jämlika och lika värdefulla, ungefär som vi tänker att alla medlemmar i vår familj är lika mycket värda. De känslor som jägare- och samlarsamhällena hyste för gruppen var alltså ungefär de samma som de vi hyser för familjen. Utan den typen av känslor hade gruppen helt enkelt inte klarat sig. Jägare- och samlarsamhället var därför fredligt och präglad av en omsorg om medmänniskorna samt en avsaknad av våld som vi i dag skulle betrakta som något moraliskt värdefullt.

Jämför vi detta med människans moderna historia exempelvis under 1900-talet är det inte konstigt om man ser ett moraliskt förfall. Jonathan Glover har skrivit en imponerande bok som heter *Humanity – A Moral History of the 20th Century*. Av förlaget presenteras boken på följande sätt:

1900-talet var *det mest brutala i mänsklighetens historia* och uppvisade en litania av skamliga händelser som inkluderar Förintelsen, Hiroshima, stalinismen, Kambodja, Jugoslavien och Rwanda (min kursivering).²

Om man jämför med jägare- och samlarsamhället var 1900-talet tveklöst brutalt bortom all beskrivning. Men det finns de som menar att om man i stället väljer en annan baslinje, t.ex. mänsklighetens utveckling de senaste femhundra åren och man mäter utvecklingen i mängden av våld per capita, dvs. hur många procent av människorna som blir misshandlade och dödade, så har vi i själva verket sett en positiv moralisk utveckling. Detta hävdar i alla fall Steven Pinker i boken *The Better Angels of Our Nature*. Även om det finns ett fokus i nyhetsmedia på krig, konflikter, terrorism, våld och kriminalitet, menar Pinker att ”våldet varit i avtagande under en lång period av historien” (2011, s. xix).

Båda berättelserna kan ge en sann bild av utvecklingen beroende på vilken baslinje vi väljer, om vi väljer att jämföra med människans tidiga historia eller hennes senare.

Vad finns det för förklaring till att det ser ut på det här sättet, till att vi tycks ha blivit *sämre* om vi jämför med stenåldern men *bättre* om vi jämför med medeltiden?

Låt oss först ställa frågan varför våldet och brutaliteten tycks ha ökat i världen om vi jämför med jägare- och samlarsamhället. En förklaring som evolutionsbiologer ger är att människan är genetiskt anpassad till jägare- och samlarsamhället. De gener vi bär på formades i den samhällstyp som har gällt för människan under 99 % av hennes historia. Det var först för 10 000 år sedan

² <http://yalebooks.yale.edu/book/9780300087000/humanity>

som människan blev bofast och började forma civilisationer och mer komplexa samhällstyper, och på den korta tiden har det sannolikt inte skett så mycket evolution. Vår genetiskt nedärvda förmåga att dela med oss, visa omsorg om andra och betrakta andra som lika mycket värda som vi själva är alltså först och främst inställd på den egna gruppen.

Med andra ord, förklaringen till att brutaliteten under 1900-talet varit större än den var under människans tidigare historia, ligger i den ökade globaliseringen och att det i en sådan värld blir viktigare att hantera den typ av konflikter som vi inte är evolutionärt anpassade för att hantera, nämligen konflikter mellan olika grupper av människor. Vi är genetiskt programmerade för att undvika konflikter inom gruppen.

Men om det här är sant, hur kan det då komma sig att våldet enligt Pinker och andra tycks ha *minskat* under de senare femhundra åren, när globaliseringen ju faktiskt har ökat? Det finns flera filosofer som också har en förklaring till detta, däribland Allen Buchanan och Russell Powell (2015). Det är sant, säger de, att vi är emotionellt anpassade framför allt till ett liv i den egna gruppen, men evolutionen har inte bara gett människan en emotionell förmåga utan också en kognitiv eller intellektuell förmåga, däribland en förmåga till att förhålla sig kritisk till det egna normsystemet. De kallar detta för ”the capacity for open-ended normativity” och beskriver den på följande sätt:

... förmågan att ändra vårt beteende med hjälp av reflexion över och modifikation av existerande normer, inbegripet grundläggande moraliska uppfattningar om vilka slags varelser som har moralisk ställning (2015, s. 38).

Buchanan och Powell menar att det är svårt att förneka att vi har denna förmåga om vi tittar på hur moralen har utvecklats under senare år. Återigen: väldigt många fler människor nuförtiden menar att vi har moraliska skyldigheter mot djuren och att djuren har moralisk ställning i sin egen rätt. Därför bryr vi oss också om hur de djur har det som vi inte har i vår närhet och som vi inte har en relation till, t.ex. de som är instängda på djurfabriken. Detta kan man inte förklara med den nedärvda stammoral som vi talade om tidigare – i själva verket strider det mot den typen av moral. Det måste i stället bero på att vi förstår att det inte är *rationellt* att låta de moraliska hänsynen bara omfatta andra människor när förmågan att lida finns såväl hos djuren som hos människan. På samma sätt har vi blivit bättre på att förstå att det heller inte är rationellt att göra skillnad mellan människor på grundval av kön, ras, etnicitet eller religion.

Så vår moral har blivit mer universalistisk och kosmopolitisk, vilket inte minst yttrar sig i vår syn på de mänskliga rättigheterna. Vi bryr oss i dag om hur

en regim behandlar sina medborgare, oberoende av om det faktiskt kommer att påverka oss själva hur dessa medborgare blir behandlade. Detta kan man inte förklara med vår nedärvda stammoral.

Men Buchanan och Powell (2016) framför också i detta sammanhang en intressant hypotes, nämligen att framväxten av den här typen av inkluderande och kosmopolitisk moral vilar på en del viktiga förutsättningar, bland annat ett visst välstånd som gör att vi inte ständigt måste oroa oss för den egna överlevnaden, men framför allt krävs det att vi inte upplever en alltför stark konkurrens om tillgångarna från andra grupper. När dessa förutsättningar inte längre är uppfyllda ja då triggas återigen den här stammoralen i gång hos oss som just är anpassad till en värld där det råder en knapphet på tillgångar.

Den kosmopolitiska moralen är därför i viss mån en lyxvara. Vi kan unna oss att betrakta alla människor som lika mycket värda i tider av relativt välstånd. Det är därför som framväxten av den kosmopolitiska moralen och de mänskliga rättigheterna har följt i spåren av att vi tack vare vetenskap, teknikutveckling och industrialism har fått ett växande välstånd. Så snart vi känner oss hotade av andra grupper, för att vi tror att de ska ta våra jobb eller för att vi är rädda för att de ska välla in i landet i ett så stort antal att det påverkar vår ekonomi, ja då riskerar främlingsrädslan att ta över. Då vill vi sluta oss inom vår grupp alldeles som stammoralen föreskriver. Så länge vi har det bra tänker vi att asylrätten är en del av de mänskliga rättigheterna, då tror vi på den inkluderande och kosmopolitiska moralen; så snart vi känner vårt välstånd hotat tenderar vi att inte längre tro på den. Eller rättare sagt: vi vill kanske fortfarande tro på den, men vi har känslomässigt svårare att leva upp till den.

Vad är det då som säger att den kosmopolitiska moralen med de mänskliga rättigheterna skulle vara en *bättre* moral än en stammoral som framför allt ser till den egna gruppens intressen? Frågan är alltså varför jägare- och samlarsamhällets grupp-moral skulle vara en sämre moral än den universalistiska moral som vuxit fram på senare år. Vi har konstaterat att dessa tidiga samhällen kanske var fredligare i sin miljö. I den meningen var de bättre. Men av detta följer inte att även deras syn på vilka människor man ska bry sig om var bättre än en kosmopolitisk moralsyn.

Många har menat att själva tanken på moraliska framsteg och tanken på att moralen kan utvecklas till det bättre genom historien förutsätter att vi tror på en *objektiv* moral, dvs. att det finns det som är objektivt rätt och fel oberoende av vad vi själva har för moraliska åsikter. Det är inte lätt att se hur man kan argumentera för en sådan objektiv moral, om man inte stödjer sig på religionen, och därför finns det de som i stället vill se sig som etiska relativister. Walter

Terence Stace var en av de tidiga relativisterna, han sa så här:

Med utgångspunkt från den etiska relativismen saknar det mening att säga att den här tidens normer är bättre (eller sämre) än de normer som funnits tidigare (1937, s. 48).

Tanken här är alltså att det är lika omöjligt att göra några värdejämförelser mellan moralsynen vid olika historiska tidpunkter som det är att göra jämförelser vad det gäller moralsynen hos olika kulturer.

Men jag menar detta inte är sant, inte ens för en relativist, eftersom man ju mycket väl kan tala om framsteg också i den relativa betydelsen. När jag säger att vi i västerlandet har gjort framsteg på de mänskliga rättigheternas område, så utgår jag förstås från den värdeskala jag för tillfället omfattar, alldeles oberoende av om jag tror att denna värdeskala är relativt eller objektivt sann. Det är alltså lika angeläget för en relativist som för en objektivist att försäkra sig om att utvecklingen går åt rätt håll *enligt den värdeskala som hon omfattar*. Talet om moraliska framsteg förutsätter därför *inte* moralisk objektivism eller moralisk realism. (Samma slutsats har exempelvis Catherine Wilson dragit 2010.)

Låt oss till sist återvända till frågan: Är det så att utvecklingen går åt rätt håll med utgångspunkt från den värdeskala och de grundvärderingar som vi för tillfället omfattar? Den här frågan faller i sin tur isär i två olika frågor: För det första, *finns* det några gemensamma grundvärderingar som vi skulle kunna utgå från när vi ställer denna fråga? För det andra: har i så fall mänskligheten genom den moderna historien blivit bättre på att leva upp till dessa grundvärderingar?

Jag tror att svaret på båda dessa frågor är ja. Trots att det finns vissa tecken på att vi på senare tid börjat uppvisa allt fler stammoraliska tendenser i form av främlingsrädsla, nationalism, protektionism m.m., är det fortfarande ingen eller i alla fall väldigt få som på allvar ifrågasätter den kosmopolitiska moralen i form av de mänskliga rättigheterna och alla människors i grunden lika värde. Och med den utgångspunkten tyder det mesta på att det har blivit bättre, för kvinnor, för sexuella minoriteter m.fl., och att Obama har rätt när han säger att det är nu som det är bäst att leva om man tillhör någon av dessa grupper.

Och att friheten är större för människor i de flesta grupper i dagens värld jämfört med gårdagens finns det också starka belägg för. Jag läste nyligen i en liten skrift som heter "Blir världen bättre?", som ges ut av FN:s utvecklingsprogram UNDP. Följande citat kommer därifrån:

Den amerikanska organisationen Freedom House gör en årlig mätning där världen delas i fria, delvis fria och ofria länder. Enligt denna analys har antalet

demokratier i världen mer än dubblerats de senaste 40 åren och idag finns alltså dubbelt så många demokratier som diktaturer i världen. I början av 1970-talet var situationen den omvända.³

Detta är förstås enastående nyheter och jag tänker att om inte det här är ett tecken på att mänskligheten gjort moraliska framsteg, så har jag svårt att se vad som skulle kunna vara ett sådant tecken.

I inledningen skrev jag att jag skulle koncentrera mig på mänsklighetens moraliska utveckling och inte på den mänskliga individens. Jag sa också att det i många fall kan vara svårt att avgöra om vi som individer tenderar att bli bättre människor genom åren. Men under tiden som jag har skrivit på detta har jag kommit att tänka på ett par saker, som har gjort mig lite mer optimistisk också på den här punkten.

Dels kom jag att tänka på en klassfest som jag var på för några år sedan för oss som gick tillsammans från ettan till nian. Det som slog mig när jag träffade dessa människor som jag inte sett på alla dessa år var inte bara att de förvandlats till tanter och farbröder utan att de blivit *snälla* tanter och *snälla* farbröder. Jag kände mig mycket tryggare bland de här människorna i dag än jag någonsin gjorde under vår skoltid. Jag kände starkt att framför allt vi som då var pojkar hade blivit mycket hyggligare och vänligare än vi var på den tiden. Han som varit klassens värsta mobbare bad till och med om ursäkt för att han varit så djävlig.

Men jag har också tänkt på den massskjutning som skedde i Las Vegas hösten 2017. Mannen som sköt från hotellrummet hette Stephen Paddock och var 64 år, men det beskrevs som något väldigt ovanligt att en så pass gammal person utför den här typen av extrema våldshandlingar. Jag kan inte tolka detta på annat sätt än att åtminstone män normalt sett blir mindre aggressiva med åren eller i alla fall mindre benägna till en så extrem aggressivitet. Och det borde väl vara ett tecken på moraliska framsteg. Vi män står för merparten av våldet i världen, och därför kan det vara en tröst för både kvinnor och män att vi män blir något snällare med åren.

Detta kan tyckas strida mot den allmänna eller i alla fall populära bilden av äldre som gnälliga och förbittrade människor som tar ut sin besvikelse på sin omgivning över att livet inte blev som de tänkt. Och visst finns det sura gubbjävlar. Men det finns också forskning som tyder på att den emotionella välfärden ökar med åldern. Vi verkar bli mindre stressade och deprimerade med

³ <http://www.millenniemailen.nu/wp-content/uploads/2012/05/Blir-varlden-bättre.pdf> [s. 36].

åren (se Deborah Netburns artikel⁴ i *Los Angeles Times* 2016 och Thomas m.fl. 2016). Som värst har vi det i 20- och 30-årsåldern, sedan blir det bli stadigt bättre. Detta ger också stöd för tanken att det sker en moralisk utveckling över tid, eftersom mycket tyder på att det finns ett starkt samband mellan välfärd och pro-socialt eller moraliskt beteende. Pelin Kesebir och Ed Diener menar att lyckan ”förefaller att ta fram det bästa hos människorna och göra dem mer sociala, mer samarbetsvilliga och även mer etiska” (2008, s. 121). I vår del av världen är redan andelen äldre i befolkningen större än andelen barn och man spår att vi inom några tiotal år kommer att ha en dubbelt så stor andel äldre som barn. En åldrande befolkning innebär ekonomiska nackdelar för samhället, men om nyss förda resonemang stämmer kan det samtidigt betyda moraliska fördelar.⁵

LITTERATUR

- Buchanan, Allen & Russell Powell. 2015. ”The Limits of Evolutionary Explanations of Morality and Their Implications for Moral Progress”, *Ethics*, vol. 126, s. 37–67.
- Buchanan, Allen & Russell Powell. 2016. ”Toward a Naturalistic Theory of Moral Progress”, *Ethics*, vol. 126, s. 983–1044.
- Glover, Jonathan. 1999. *Humanity: A Moral History of the Twentieth Century*, New Haven & London: Yale U. P.
- Godlovitch, Stan. 1998. ”Morally we Roll Along: (Optimistic Reflections) on Moral Progress,” *Journal of Applied Ethics*, vol. 15, s. 271–286.
- Jamieson, Dale. 2002. *Morality's Progress: Essays on Humans, Other Animals, and the Rest of Nature*, Oxford: Clarendon Press.
- Kesebir, Pelin & Ed Diener. 2008. ”In Pursuit of Happiness. Empirical Answers of Philosophical Questions”, *Perspectives of Psychological Science*, vol. 3, s. 117–125.
- Macklin, Ruth. 1977. ”Moral Progress,” *Ethics*, vol. 87, s. 317–382.
- Moody-Adams, Michele M. 1999. ”The Idea of Moral Progress,” *Metaphilosophy*, vol. 30, s. 168–185.
- Pinker, Steven. 2011. *The Better Angels of Our Nature*, New York: Viking Books.
- Rønnow-Rasmussen, Toni. 2017. ”On Locating Value in Making Moral Progress,” *Ethical Theory and Moral Practice*, vol. 20, s. 137–152.
- Stace, Walter Terence. 1937. *The Concept of Morals*, London: Macmillan Company.

⁴ <http://www.latimes.com/science/sciencenow/la-sci-sn-older-people-happier-20160824-snap-story.html>

⁵ Artikeln är ursprungligen ett föredrag som gavs på Dunkers i Helsingborg hösten 2017. Ett tack till Tulsa Jansson för inbjudan och kommentarer! Jag är även tacksam för kommentarer från Toni Rønnow-Rasmussen och högre seminariet i praktisk filosofi i Lund på en annan text på samma tema. Sist men inte minst ett stort tack till Cathrine Felix för flera konstruktiva förslag på förbättringar!

- Thomas, M. L., Kaufmann, C. N., Palmer, B.W., Depp, C. A., Martin, A. S., Glorioso, D. K., Thompson, W. K., Jeste, D. V. 2016. "Paradoxical Trend for Improvement in Mental Health With Aging: A Community-Based Study of 1,546 Adults Aged 21–100 Years", *Journal of Clinical Psychiatry*, vol. 77, s. 1019–1025.
- Wilson, Catherine. 2010. "Moral Progress without Moral Realism," *Philosophical Papers*, vol. 39, s. 97–116.